

CUPRINS

În loc de argument.....	11
CAPITOLUL I - FAMILIA ȘI CĂSĂTORIA - INSTITUȚII FUNDAMENTALE INTERDEPENDENTE	13
Secțiunea I	
1.1. Familia și căsătoria	13
1.2. Caracterele juridice ale actului juridic al căsătoriei	28
1.3. Natura juridică a căsătoriei	34
1.4. Efectele patrimoniale ale căsătoriei - elemente introductive, puncte de plecare.....	38
1.5. Elemente de analiză comparativă a reglementărilor raporturilor patrimoniale dintre soți, în lumina noilor prevederi ale Codului civil, prin raportare la Codul familiei.....	47
CAPITOLUL II - RĂDĂCINILE ISTORICE ȘI EVOLUȚIA REGLEMENTĂRII REGIMURILOR MATRIMONIALE.....	51
Secțiunea I	
1.1. Căsătoria și raporturile patrimoniale dintre soți în dreptul roman	51
1.2. Raporturile patrimoniale dintre soți. Dota.....	52
1.2.1. Situația juridică a femeii măritate	52
1.2.2. Constituirea dotei	54
1.2.3. Regimul juridic al dotei în timpul căsătoriei.....	54
1.2.4. Restituirea dotei.	55
Secțiunea II	
Scurt periplu istoric în reglementările privind căsătoria din Evul Mediu până în epoca modernă.....	57
2.1. Instituția căsătoriei în Evul Mediu.....	57
2.1.1. Transformarea căsătoriei într-o instituție pur religioasă	57
2.1.2. Căsătoria în Bizanț.....	57
2.1.3. Perioada Renașterii	57
Secțiunea III	
3.1. Familia și căsătoria în spațiul carpato-danubiano-pontic.....	58

3.2. Dreptul cutumiar și legiuirile feudale	59
3.3. Statutul juridic al instituției căsătoriei și efectele patrimoniale ale acesteia în Transilvania.	67
Secțiunea IV	
Evoluția legiferării în materia căsătoriei în primul act normativ al zorilor epocii moderne, Codul civil român de la 1864	68
4.1. Reglementarea instituției căsătoriei în codul civil de la 1864	68
4.2. Incapacitatea femeii măritate	71
4.3. Regimul matrimonial legal de separație	74
4.4. Regimul matrimonial dotal.....	76
4.5. Regimul juridic al liberalităților matrimoniale	85
4.6. Dreptul de administrare și dispoziție privind bunurile dotale	87
4.7. Dreptul de administrare și de dispoziție privind bunurile parafernale.....	88
Secțiunea V	
Întinderea aplicării vechiului cod civil în spațiu și timp, efecte și fundament juridic	91
 CAPITOLUL III - CONVENȚIA MATRIMONIALĂ - CONSTRUCȚIE A UNUI TIPAR PERFECT ADAPTAT NEVOILOR PECUNIARE ALE SOȚILOR	
94	
Secțiunea I	
Scurte considerații istorice privind convenția matrimonială.....	94
Secțiunea II	
Elemente definitorii ale convenției matrimoniale	95
2.1. Natura juridica a convenției matrimoniale	98
2.2. Delimitări ale convenției matrimoniale față de alte instituții	100
2.3. Delimitarea convenției matrimoniale de logodnă	102
2.4. Delimitarea de contractul de curtaș matrimonial.....	105
2.5. Delimitarea convenției matrimoniale de pactul civil de solidaritate	106
Secțiunea III	
Caracterele juridice ale convenției matrimoniale.....	112
3.1. Enumerarea și analiza caracterelor juridice.....	112
Secțiunea IV	
Condiții de validitate (de fond și de formă).....	118
4.1. Condiții de fond	118
4.2. Condiții de formă.....	130

Secțiunea V

Principiile fundamentale ale convențiilor matrimoniale.....	131
5.1. Principiul libertății convenției matrimoniale	131
5.2. Principiul accesorialității convenției matrimoniale	133
5.3. Principiul mutabilității convenției matrimoniale.....	134

Secțiunea VI

Publicitatea convenției matrimoniale	135
6.1. Considerații generale.....	135
6.2. Sistemul de publicitate a convențiilor matrimoniale reglementat de noul Cod civil	136
6.3. Formalități de publicitate speciale	140
6.4. Sancțiunea nerespectării formalităților de publicitate a convenției matrimoniale	142

Secțiunea VII

Efectele convenției matrimoniale	143
7.1. Întinderea în timp a efectelor specifice convențiilor matrimoniale	144

Secțiunea VIII

Modificarea regimului matrimonial în timpul căsătoriei	145
8.1. Modificarea convențională.....	147
8.2. Modificarea judiciară.....	151

Secțiunea IX

Sancțiuni aplicabile convenției matrimoniale	153
9.1. Nulitatea	153
9.2. Caducitatea.....	157

CAPITOLUL IV - REGIMURILE MATRIMONIALE - EXPRESIA

LIBERTĂȚII DE VOINȚĂ

A SOȚILOR ÎN ORGANIZAREA VIETII

PATRIMONIALE DE FAMILIE.....	159
-------------------------------------	------------

Secțiunea I

1.1. Noțiuni introductive privind regimurile matrimoniale	159
1.2. Principiile regimurilor matrimoniale.....	163
1.2.1. Principiul egalității în drepturi dintre soți	163
1.2.2. Principiul libertății alegerii regimului matrimonial	165
1.2.3. Principiul mutabilității regimului matrimonial	167
1.2.4. Principiul accesorialității regimului matrimonial.....	168
1.3. Întinderea aplicării în timp a regimului matrimonial.....	169

Secțiunea II

Regimul primar imperativ - statut fundamental conjugal.....	175
--	------------

2.1. Considerații introductive	175
2.2. Liniile definitorii ale regimului primar imperativ.....	177
2.3. Mandatul convențional și mandatul judiciar - instrumente de gestiune a intereselor soților.....	178
2.4. Independența economică și socială a soților - libertate în unitatea patrimonială a căsătoriei	185
2.4.1. Independența profesională	186
2.4.2. Participarea unuia dintre soți la exercitarea profesiei de către celălalt soț.....	188
2.4.3. Dreptul la informare.....	188
2.5. Prezumția bancară și obligația de informare.....	189
2.6. Regimul juridic special al locuinței familiei - mijloc de protecție a vieții în comun sau limitare a dreptului soților de a dispune prin acte juridice.....	193
2.6.1. Efectele desfacerii căsătoriei asupra locuinței familiei	206
2.7. Cheltuielile căsătoriei	210

Secțiunea III

Regimul comunității legale - forma clasică de organizare raporturilor patrimoniale conjugale	215
3.1. Caracterizare generală.....	215
3.2. Patrimoniul soților în cadrul comunității legale	216
3.2.1. Bunurile comune.....	218
3.2.2. Bunurile proprii.....	222
3.2.3. Veniturile din muncă.....	231
3.3. Datoriile soților	232
3.3.1. Regimul juridic al datoriilor soților	236
3.4. Principiul gestiunii concurente - aplicare directă în administrarea bunurilor soților	238
3.5. Lichidarea regimului comunității și partajul în timpul regimului comunității	239

Secțiunea IV

Regimul separației de bunuri	240
4.1. Noțiuni generale și caracteristicile regimului separației de bunuri.....	240
4.2. Bunurile proprietate comună pe cote-părți.....	245
4.3. Separația patrimoniilor.....	245
4.4. Folosința bunurilor celuilalt soț	247

Secțiunea V

Regimul comunității convenționale.....	251
5.1. Considerații generale.....	251
5.2. Bunurile soților în regimul comunității convenționale.....	252
5.3. Datoriile soților în regimul matrimonial al comunității convenționale	255

5.4. Gestiunea bunurilor soților în regimul matrimonial al comunității convenționale	256
5.5. Lichidarea regimului comunității convenționale	257
Secțiunea VI	
Repere de drept comparat privind reglementările în vigoare ale regimurilor matrimoniale.....	259
Secțiunea VII	
Libera circulație și efectul acesteia asupra relațiilor conjugale	274
 CAPITOLUL V - UNIUNILE CONSENSUALE, FORME DE CONVIEȚUIRE ÎN AFARA MARIAJULUI TRADIȚIONAL - LACUNE, NEDREPTĂȚI ȘI SOLUȚII	
277	
5.1. Fundamente istorice ale concubinajului și evoluția acestei uniuni libere.....	285
5.2. O discuție necesară privind concordanța dintre concubinaj și bunele moravuri	290
5.3. Reflectarea evoluției reglementării juridice a concubinajului - văzută din perspectiva diferitelor sisteme de drept.....	294
5.4. Aprecierea concubinajului în dreptul internațional privat	295
5.5. Punct de vedere asupra mijloacelor de probă, considerate totodată un obstacol în calea recunoașterii uniunilor informale.....	297
5.5.1. Forma relativă a uniunii familiale matrimoniale.....	297
5.5.2. Înregistrarea concubinajului.....	298
5.5.3. Posibilitatea unei înregistrări - văzută din perspectiva diferitelor sisteme de drept internațional	299
5.5.4. Capacitatea necesară și obstacolele întâlnite în calea înregistrării concubinajului	300
5.6. Libertatea contractuală și concubinajul privite din punctul de vedere al diferitelor sisteme de drept.....	301
5.7. Relațiile de muncă și sarcinile menajere în sânul celei familiale.....	302
5.8. Vid legislativ sau prohibire a concubinajului în actuala reglementare în sistemul românesc de drept.....	306
5.9. Apreciere comparativă asupra reglementării relațiilor între persoane de același sex	313
CONCLUZII.....	320
BIBLIOGRAFIE	329

„Cea mai mare fericire a omului care cugetă este de a cerceta ceea ce se poate cerceta și de a venera cu seninătate ceea ce nu se poate cerceta.”

J.W. von Goethe

În loc de argument

Căsătoria este o temă foarte actuală, dar totodată și foarte delicată din simplul considerent că implică subiecte de importanță majoră pentru indivizi, iar afirmația lui Plutarh susține acest lucru: „căsătoria este actul cel mai de seamă din viața omului, fiind fundamentul celei mai ample comuniuni - a familiei”.

Familia a reprezentat, de-a lungul timpului, instituția fundamentală pentru supraviețuirea individului și reproducerea societății, păstrătoarea tradițiilor și a valorilor indivizilor, un reper de stabilitate. În această accepțiune de idei, căsătoria și familia se constituie ca așezăminte și structuri majore ale existenței.

Prima civilizație care a privit căsătoria drept o relație legală au fost egiptenii antici, legile cărora recunoșteau instituția căsătoriei, reglementând drepturile și obligațiile soților.

Legalizarea căsătoriei a răspândit un ecou pozitiv asupra relației cuplurilor ce intenționau să formeze o familie. Astfel, valorile, principiile și modelele de comportament au obținut posibilitatea de manifestare și perpetuare în cadrul familiei.

Totodată, ritmul accelerat al schimbărilor din societatea contemporană și-a pus amprenta și asupra familiei, aducând transformări importante în interiorul acesteia, constituind în mare parte schimbări mai puțin optimiste. Sociologul și istoricul Carl Zimmerman, în cartea sa apărută în 1947 „Familia și Civilizația”, a evidențiat câteva observații cu privire la modul de evoluție al familiei în general, printre care au rezultat notificările care subliniază faptul că actul căsătoriei și-a pierdut sacralitatea, pierzându-se și semnificația tradițională a ceremoniei nunții, familiile fiind frecvent destrămate prin separare și divorț.

Familia reprezintă o societate umană la scară redusă, care se află la baza valorilor fundamentale ale umanității, pentru că reprezintă locul în care se realizează o amplă cunoaștere între generații, dar și prima societate din viața individului, cadrul în care se regăsește rolul său juridic, social și economic.

Ideea dezvoltării acestei teme a plecat de la necesitatea reglementării în sistemul nostru de drept a instituției regimurilor matrimoniale, prin reconfigurarea doctrinei și practicii judiciare în domeniu, odată cu noile reglementări.

Totodată, voi încerca prin dezvoltarea acestei teme să arăt că după aplicarea mai bine de jumătate de secol a Codului familiei, care a impus un

regim matrimonial, unic, legal și imperativ, a intervenit cu succes noua reglementare prin care se încearcă reinventarea instituției convențiilor matrimoniale, care se regăsea foarte bine reglementată în dreptul multor state, considerate ca puncte de reper pentru sistemul lor juridic flexibil și deschis.

Pe parcursul studierii și dezvoltării acestei teme, voi încerca să relievez rolul și importanța juridică a concubinajului, precum și efectele patrimoniale antrenate de acesta, în sistemul nostru de drept, complet inexistent în ochii legii, dar omniprezent ca fenomen social. Plecând de la mutațiile sociale petrecute în cadrul familiei tradiționale, atât din punct de vedere sociologic, cât și juridic, se impune discuția despre fundamentul regimurilor matrimoniale numai în cazul căsătoriilor, ci și al concubinajului sau uniunilor între persoane de același sex.

Elementele de noutate aduse de această cercetare se bazează pe studierea implicațiilor și efectelor produse de aplicarea prevederilor Noului Cod Civil, prin comparație cu efectele produse de Codul familiei, atât asupra cuplurilor căsătorite, cât și asupra celor aflați în stare de concubinaj.

Suportul metodologic și teoretico-științific al cercetării este dat de conceptele și principiile fundamentale și lucrările unor autori marcanți din doctrina de specialitate. Totodată în studierea acestei teme, bibliografia străină reprezintă un pilon de temelie, deoarece în contextul globalizării și a libertății de circulație a persoanelor, bunurilor, capitalurilor și serviciilor este necesară cunoașterea particularităților efectelor raporturilor patrimoniale dintre soți, precum și a tuturor formelor de cuplu.

Elaborarea și fundamentarea științifică a unei teze de doctorat este posibilă numai cu condiția unei îndrumări științifice de calitate realizate cu profesionalism și a unor condiții adecvate necesare desfășurării activității de cercetare specifice temei abordate.

Deosebită recunoștință și respectuoase mulțumiri datorez domnului prof. univ. Dr. Alexandru Bacaci, atât în calitatea sa de îndrumător științific cât și de îndrumător moral în finalizarea acestei teze, pentru îndrumarea deosebit de meticuloasă, consultanța științifică și observațiile critice extrem de prețioase oferite pe tot parcursul realizării acestei lucrări.

CAPITOLUL I

FAMILIA ȘI CĂSĂTORIA - INSTITUȚII FUNDAMENTALE INTERDEPENDENTE

Secțiunea I

1.1. Familia și căsătoria

Familia este o realitate biologică, prin uniunea care se realizează între bărbat și femeie, precum și prin procreație, este o realitate socială, pentru că reprezintă cadrul comunității de viață și de interese a celor ce o compun, uniți prin esența morală a căsătoriei și prin descendență într-un model unic al solidarității umane, este o realitate juridică, fiind recunoscută și ocrotită juridicește¹. Vorbind despre dimensiunea juridică a familiei, direcțiile principale ale intențiilor normative pot fi considerate următoarele: protejarea familiei ca entitate socială, inclusiv prin stabilirea cerințelor legale care să asigure accesul la un asemenea statut, stabilire drepturilor și îndatoririlor reciproce dintre membrii familiei.

Familia face parte din categoria realităților primare sau fundamentale, fiind o instituție universal umană. Ca și societatea sau natura comunitară a omului, familia se poate constitui ca nucleu de înțelegere și explicare a realității.

În urmărirea cadrului juridic ce definește familia modernă, Durkheim remarcă o evoluție paradoxală a normelor de drept care protejează spațiul intimității familiale, granița dintre acesta și spațiul public, dar și a celor care permit, ba chiar condiționează familia de atenta supraveghere și posibilitatea directă de intervenție a statului. Familia modernă, tot mai „privată”, și, totodată, tot mai „publică”, este pusă sub urmărire de legile care, din secolul al XX-lea, urmăresc limitarea manifestării formelor de autoritate familială tradițională și substituirea lor cu forme de control public (tribunale ale copiilor, organizații ale femeilor, serviciile guvernamentale sau neguvernamentale de asistare a persoanelor vârstnice, instituțiile de socializare extrafamilială etc.). În general, interesul pentru

¹ Pentru o abordare sociologică asupra familiei a se vedea: P. Iluț, *Familia. Cunoaștere și asistență*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 1995, *idem*, *Sociopsihologia și antropologia familiei*, Editura Polirom, București, 2005, A. Mișu, *Antropologia culturală*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002. A se vedea I. Albu, *Dreptul familiei*, E.D.P., București, 1975, I.P. Filipescu, *Tratat de dreptul familiei*, Editura Universul Juridic București, 2006, A.I. Bacaci, C. Hageanu, V. Dumitrache, *Dreptul familiei*, ed. a VII-a, Editura All Beck, București, 2012, p. 1.

copil, devenit slogan al imperialismului social al statului încă din timpul Revoluției Franceze, și noile mișcări de emancipare feministă sunt cele care servesc drept justificare intervențiilor statului în familie. Indivizii iau act de capacitatea lor de autonomizare, de emancipare de structurile tradiționale și reacționează față de familia nucleară prin refuzul instituției căsătoriei și prin critica adusă diviziunii muncii între sexe. Dacă cea dintâi atitudine nu este în măsură să amenințe familia, o structură socială anterioară, superioară căsătoriei, cea de a doua, care cunoaște astăzi manifestări aberante, poate desființa nu numai bazele uniunii conjugale, dar și logica asigurării biologice a descendenței legitime prin familie.

Ștergerea discriminării sexelor și ideologia „politicii corecte”, lansată în urmă cu mai bine de zece ani în Statele Unite, au ca efect interzicerea oricărei diviziuni sexuale a muncii familiale, egalizarea statutelor și rolurilor în cadrul cuplurilor conjugale. Consecințele acestei „democratizări” sunt însă nefericite la nivelul familiei: instabilitate (datorată perpetuării disputelor de statut și alternării exercițiilor de autoritate, a scăderii solidarității și coeziunii familiale), ineficiență (din cauza impreciziei definițiilor de rol și incapacității în determinarea unor sarcini și iresponsabilități specifice) vulnerabilitate (în lipsa unui sistem propriu de norme și valori, familia devine permeabilă influențelor externe) și în ultimă instanță, disoluția grupului familial.

Familia este un fenomen social, pe care se bazează societatea, demn de luat în considerare, esențial în dezvoltarea omenirii, de obicei reprezintă o consecință și totodată un efect al căsătoriei, nefiind totuși obligatorie preexistența acesteia, mai ales în epoca modernă, când societatea prezintă acceptă și uniunile libere, concubinajul atât între bărbați și femei, precum și între persoane de același sex, conferindu-i aceleași efecte juridice, precum ale unei căsătorii tradiționale încheiate între un bărbat și o femeie.

Privită ca fenomen social, familia este o formă de relații sociale dintre oameni legați între ei prin căsătorie sau rudenie. Astfel din familie fac parte soții, părinții, copiii, precum și, uneori, alte persoane între care există relații de rudenie, de asemenea și soții singuri formează o familie.

În încercarea de a defini familia, precum și implicațiile și dimensiunile acesteia, plecăm de la definiția ei din Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale „Familia este elementul natural și fundamental al societății și are drept la ocrotire din partea societății și a statului”.²

Familia a apărut într-o anumită etapă a dezvoltării societății umane. În condițiile celei primitive, când raporturile sexuale dintre oameni nu erau reglementate, familia încă nu exista.

În paleoliticul mijlociu a apărut „familia pe grupe” rezultată din „căsătoria pe grupe”. Caracteristic acestei familii era faptul că toate femeile unei ginți erau, în chip virtual, soțiile tuturor bărbaților dintr-o altă gintă.

² Art. 23 din Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.

În timp, familia a evoluat urmând ca cercul persoanelor care participau la relațiile conjugale să se restrângă, prin interzicerea căsătoriei între generația părinților și cea a copiilor, între frații și surorile care aveau aceeași mamă etc.

În cadrul „căsătoriei pe grupe” a apărut conviețuirea episodică a anumitor perechi, ceea ce a dus la „căsătoria-pereche” rezultând „familia-pereche”. În aceste forme de familie, filiația era matrilineară.

Matriarhatul se datora rolului economic activ al femeilor și relațiilor conjugale din acea vreme, care permiteau să fie cunoscută precis doar mama copilului. De asemenea, matriarhatul se caracteriza prin relații de egalitate între sexe. Datorită accentuării rolului economic al bărbaților, al dezvoltării forțelor de producție și al trecerii de la matriarhat la patriarhat a apărut „familia patriarhală” și, odată cu ea, monogamia. Astfel, filiația a început să fie patrilineară.

Familia monogamă satisfăcea dominația bărbatului, ca proprietar privat, și procrearea de copii cu paternitate certă, care să-i moștenească averea. Astfel, „familia devenea și celulă economică a societății”³.

Din punct de vedere etimologic, semnificațiile conceptului de familie pun în evidență variabilitatea istorică a instituției pe care o desemnează. Termenul de familie provine de la latinescul „famulus” (servitor), ceea ce „desemnează ansamblul sclavilor și al servitorilor ce trăiau sub același acoperiș”⁴.

Prin extensie de sens, familia a ajuns să cuprindă atât rudele pe linie paternă cât și rudele pe linie maternă.

Însoțind omul în întreaga sa existență, „familia s-a dovedit a fi una dintre cele mai vechi și mai stabile forme de comunitate umană”⁵. De asemenea, familia este cea care asigură perpetuarea neamului omenesc, evoluția și continuitatea vieții sociale.

Deoarece există o largă varietate a structurilor societale care pot fi considerate, în anumite circumstanțe, ca alcătuind o familie, este inutilă încercarea de a formula o definiție. Cu toate acestea, există o multitudine de definiții și o remarcabilă dinamică a formulărilor în timp și de la o societate la alta.

Sociologii definesc familia în mod diferit, fiecare punând accentul pe unul sau mai multe aspecte privind structura, funcțiile și caracteristicile familiei.

Etnologul american George Peter Murdock definește familia ca „un grup social ai cărui membrii sunt legați prin raporturi de vârstă, căsătorie sau adopțiune și care trăiesc împreună, cooperează sub raport economic și au grijă de copii”⁶.

³ *Ibidem*.

⁴ *Etymological dictionary of the latin language*, 2005, apud Bogdan Dumitru Moloman, *Căsătoria civilă și religioasă în dreptul român*, Universul Juridic, București, 2009.

⁵ Bogdan Dumitru Moloman, *Căsătoria civilă și religioasă în dreptul român*, Editura Universul Juridic, București, 2009.

⁶ Moloman B.D., *op.cit.*, p. 14.